

Люди. События. Даты

УДК 75.03

Котляр Олена Романівна

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
ДБОЗ ВО РК «Кримський інженерно-педагогічний університет»,
Російська Федерація, Сімферополь, e-mail: allenkott@mail.ru

МИСТЕЦТВО ПІЗНАННЯ ЛЮДИНИ: ДО 75-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СЛОБОЖАНСЬКОГО ХУДОЖНИКА АКАДЕМІКА ВІКТОРА ГОНТАРІВА

У статті розкрито втілення ідей про мистецтво видатного філософа Г. С. Сковороди у творчості відомого художника монументального та станкового живопису, педагога, академіка Віктора Гонтаріва. Висвітлено зміст алегоричних образів у картинах митця.

Ключові слова: В. М. Гонтарів, Г. С. Сковорода, мистецтво, живопис, Слобожанщина.

Котляр Елена Романовна

Кандидат искусствоведения, доцент,
ГБОУ ВО РК «Крымский инженерно-педагогический университет»,
Российская Федерация, Симферополь, e-mail: allenkott@mail.ru

ИСКУССТВО ПОЗНАНИЯ ЧЕЛОВЕКА: К 75-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ СЛОБОЖАНСКОГО ХУДОЖНИКА АКАДЕМИКА ВИКТОРА ГОНТАРОВА

Аннотація. В статті розкривається втілення ідей об искусстве выдающегося философа Г. С. Сковороды в творчестве известного художника монументальной и станковой живописи, педагога, академика Виктора Гонтарова. Разъяснен смысл аллегорических образов в картинах мастера.

Ключевые слова: В. Н. Гонтаров, Г. С. Сковорода, искусство, живопись, Слобожанщина.

Elena R. Kotlyar

Ph.D. of Arts, Associate Professor,
Crimean engineer-pedagogical University; Russian Federation, Simferopol

того ж, з чого складається й цінність життєвих явищ — «не от долготы, но от благолепия и доброты» [8, с. 442]. Головне для живопису, як і для будь-якого іншого виду мистецтва, природні здібності — навчання ж і вправи гідні лише вдосконалити талант. Без природної основи жодна наука не дасть омріяних результатів [3, с. 21-24]. Важливою ознакою справжнього мистецтва Скворода вважав почуття любові [5, с. 61–63] та уподібнював мистецтво науці та філософії у їхньому слугуванні самопізнанню людини. Без цієї мети мистецтво як самоціль втрачає все [7, с. 41–43].

Ці ідеї мистецтва якнайкраще втілює у своєму творчому житті художник, митець, справжній оспівувач Слобожанщини, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка (2009), лауреат премії «Народне визнання» (Харків, 2006), дійсний член Академії мистецтв України (2006), володар золотої медалі Академії мистецтв України (2003), Заслужений художник України (1996), професор-педагог кафедри монументального живопису Віктор Миколайович Гонтарів (1943–2009).

Майстер народився 5 січня 1943 року у невеличкому слобідському селищі Сотницький Козачок. «А як його не любити, оте слобідське козацько-чумацьке село, де <...> проходило Гонтарове дитинство і де згодом мало зродитися Гонтарове щире розуміння зізнання, що той Сотницький Козачок є дуже мальовничий, напрочуд пісенний, просто рай на Землі, столиця усіх столиць, місце його мрій, радощів, і сумних переживань; що той Сотницький Козачок обійняв уявлення про вселенські простори, бо кожна хатинка, травинка, стебельце, очерет на воді-якраз з цього раю, і їх не вирвати з глибин душі. Тієї щедрої життєвої дороги, де, як каже сам Гонтарів, є люди, козли, півні, гуси, корови, ворони, яких кортить йому вставити в свої картини. Слобідщина — то його дорога, куточок Гонтарового раю на Землі, і з неї уже йому не зійти...», — так, зі слів майстра, висловився академік Олександр Федорук [2, с. 2–3]. Сам Віктор Миколайович говорив про свою батьківщину: «Я художник невеликого куточка землі на Харківщині. Думаю, що художник може вийти на світовий рівень, виходячи з конкретної точки на землі. Це моє глибоке переконання. Ось звідси я й беру сили для життя, для роботи. Мені доводилося бувати по два—три місяці з виставками в таких благополучних країнах, як Німеччина, Швеція, Канада, Австрія, але повірте, що найприємнішим моментом цих вояжів було повернення додому¹» [2, с. 3–4].

Художню освіту Віктор Гонтарів здобув у Харківському державному художньому училищі (1958–1963), де його викладачем був Ю. Стаханов. Потім продовжив у Ленінградському Вищому художньо-промисловому училищі ім. В. Г. Мухіної (1967–1972), де навчався у А. Казанцева та Г. Рубльова: «Я вважаю, мені дуже пощастило, що я вчився в Ленінграді і саме

¹ Збережена орфографія В. М. Гонтаріва.

в училище імені Мухіної. У той час воно відрізнялося від інших навчальних закладів Союзу більш-менш свободою творчості. Поступити туди було дуже складно — мені вдалося це зробити тільки з третього разу. Якщо в Інституті імені Рєпіна, колишньої Академії, вивчення творчості художників, їх прийомів починалося з передвижників, то в Мухинському училищі — з Давнього Єгипту, Візантії, раннього італійського Відродження (до цих великих стилей я зберіг пристрасть і досі, хоча зовні в моїх роботах, може, це складно помітити). Петербург-Ленінград — місто класичне, місто-космополіт. Якось я чув таку думку, що той, хто закінчив ленінградську школу, будь то літературну чи мистецьку, легко потім вписується в національну школу і розвиває своє національне мистецтво. Мені вона здається вірнішою» [4, с. 4–5].

Здобуті за роки навчання принципи монументального мистецтва, а також своєрідний синтез пластики давнього світу, раннього італійського Відродження, зокрема Джотто, Мазаччо, та українського народного примітиву зробили твори В. Гонтаріва не схожими ні на кого, пізнаваними, але не тільки завдяки унікальній техніці та глибоким знанням мистецтва. Основне, що приваблює у полотнах майстра — його відкритість, чесність, чутливе, небайдуже сприйняття навколишнього світу, тобто саме те, про що говорив Григорій Савич Сковорода. Майстер каже про свою роботу над станковими картинами: «Я вважаю, що художник не може вважатися станковістом, монументалістом, графіком. Він повинен мати певний культурний рівень і вміти займатися чим завгодно. Звичайно ж, станковий живопис відрізняється від монументального насамперед розмірами. Станковий живопис більш камерний, ніж стінопис. Але вплив монументального живопису, безумовно ж, є: по-перше, чітко виражена лінійність, по-друге, роботи повинні сприйматися з великої відстані. І, звичайно ж, поняття композиції. Художник-монументаліст — це, перш за все, художник-композитор» [2, с. 1–2].

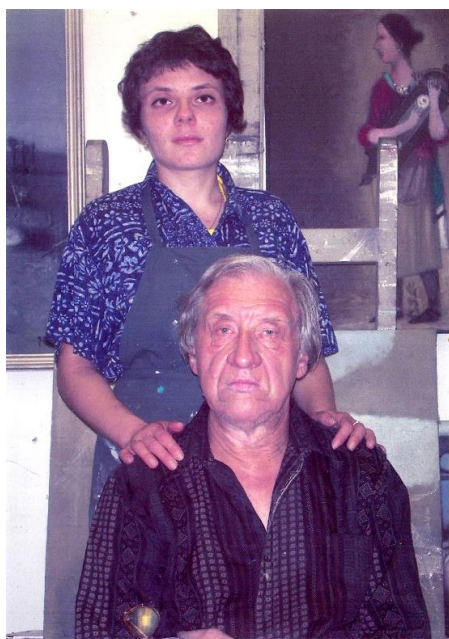
Круг мотивів живописного спадку майстра — картини з сільського життя, образи селян, тварини, пейзажі, українські міфологічні образи, зокрема русалки, янголи, але навіть вони виглядають аутентичними та гармонійно вписуються в слобідські пейзажі та сюжетно-побутові лінії («У місячному сяйві» (2001), «Молодик» (2002), «Світанок»). «Пейзаж — це стан душі. Я не пишу з натури, хоча роблю масу малюнків. Я хочу зобразити найзвичайніше, що часом буває складніше за все, щоб у глядача виникало відчуття, що він де-то це вже бачив. Тобто, пейзажі я складаю сам. В них є тиша, є спокій, мало предметів, багато простору» — слова Віктора Гонтаріва [4, с. 4–5].

Є в творчості майстра також великі історичні полотна-осмислення, наприклад, «Особливий бік громадянської війни або любов коняча» (2005), де розкривається іронічне ставлення художника до сюжету, в якому, на перший погляд, мало веселощів: грабування села бандою махновців. Цій темі близькі

полотна «Лихоліття» (2006), «Рік 1933. Останній кобзар» (2006), «Затемнення» (2006), «Рік 1933. Україна» (2006). Багато полотен автор, що глибоко знав українську історію, а також її пісенне та живописне мистецтво, та пишався культурою України, присвятив темі українського козацтва: «Козацька пісня» (2006), «Ой, горе тій чайці» (2000), «Тарасова доля» (1999). Також в творах митця є інтерпретації біблійних сюжетів у слобідському українському оточенні: «Ноєв ковчег» (1991), «Слобожанське Різдво» (2001).

Окреме місце у творчості автора займає тематика, пов'язана з найвідомішим автором-письменником Миколою Гоголем, життя та твори якого пов'язані зі Слобожанщиною, з його маєтком Яновщина-Василівка Миргородського повіту. В. Гонтарів зображує й самого письменника у різних, на перший погляд, незвичайних образах: «М. Гоголь та свиня» (1998), «Сум Миколи Гоголя» (2006), «Мертві душі. II том» (2002), «Нічний гість» (2002). Чимось образ Гоголя на цих останніх полотнах нагадує і обличчям й постаттю самого Віктора Гонтаріва, і це не випадково, бо цей майстер ніколи не відносився до теми роботи байдуже, абстрактно, він завжди пропускав її крізь свою душу й почуття.

Одним з основних своїх призначень майстер вважав педагогічну діяльність. У роки викладання на монументальному відділенні Харківської державної академії дизайну та мистецтв він ставився до студентів, як до власних дітей, щиро, відверто, але й строго, розкриваючи секрети власної майстерності. Це був справжній Педагог з великої літери, який створив власну систему навчання, завдяки якій намагався передати студентам основне: почуття щирої радості від самого процесу створення художнього твору. Цей

У майстерні Віктора Гонтаріва
(Харків, 2006)

основний постулат, знову ж таки, відповідає думці Г. С. Сковороди, який стверджував, що задоволення тим, хто займається справжнім мистецтвом, приносить не слава, а сама праця над твором, яка солодша за славу [8, с. 24–25]. За життя майстер був нагороджений преміями та здобув різні звання, але до останнього залишався досить до цього байдужим. Перш за все, Віктор Гонтарів був не академіком, а художником, який майже кожен день працював у своїй майстерні, робив по 2–3 великі виставки на рік, багато працював з учнями. Його основна думка про сучасне мистецтво: «Наш час урбанізації і маскульту не сприяє розвитку мистецтва. Не те, що ти вступаєш у суперечність із суспільством, а просто суспільству до тебе

немає ніякого діла. Правда, існує вузьке коло людей, які це сприймають і кому все це цікаво, а втім, напевно, так було завжди» [4, с. 11]. Дивно, але таку ж думку, щоправда трохи іншими словами, висловлював і Григорій Сковорода, коли говорив про свободу художника, у тому числі й свободу від рамок суспільства: «Ніщо не потребує такої внутрішньої свободи, як мистецтво: неспорідненість вбиває будь-яке „художество“» [1, с. 31].

Література

1. Багалій Д. І. Український мандрівний філософ Г. Сковорода. Харків, 1926. 397 с.
2. Віктор Гонтарів. Живопис: альбом. К. : Софія-А, 2005. 48 с.
3. Драч І., Кримський С., Попович М. Григорій Сковорода: біографічна повість. К. : Молодь, 1984. 215 с.
4. Зоряний віз Віктора Гонтаріва. Живопис: альбом. Київ : Софія-А, 2006. 144 с.
5. Історія України в особах IX–XVIII ст. К. : Україна, 1993. 396 с.
6. Махновець Л. Григорій Сковорода: біографія. К. : Літера, 1972. 256 с.
7. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / За ред. проф. Л. Ушкалова. Харків : Майдан, 2010. 1400 с.
8. Сковорода Г. Сочинения: в 2 т. Т. 1. М. : Мысль, 1973. 511 с.
9. Шевчук В. Ідея простоти в елітарному світогляді Г. Сковороди // Україна: Наука і культура. К., 1993. Вип. 26–27. С. 86–92.